

УДК 76.049:398]:[655.533:821.161.2Шев2Кобз]

Трохим Л. Ю.

Львівська національна академія мистецтв

ГРАФІКА ВАСИЛЯ СЕМЕНЮКА: РЕЦЕПЦІЯ ФОЛЬКЛОРНИХ ОБРАЗІВ В ІЛЮСТРАЦІЯХ ДО «КОБЗАРЯ»

Трохим Л. Ю. Графіка Василя Семенюка: рецепція фольклорних образів в ілюстраціях до «Кобзаря». Досліджено особливості візуалізації ремінісценцій українських фольклорних образів, принципи нового композиційного виразу українського етносу у творчості. Так, роль етнопсихологічної складової визначено нами як базу для мелодики та специфіки вербальних структур у творах Т. Шевченка, що у своїх графічних композиціях цілісно та лаконічно розкриває В. Семенюк. Відзначено, що останній фактор є результатом довготривалих пошуків та експериментів у царині композиції та лінійно-пластичного трактування символіки образів. Встановлено взаємозв'язок графічної мови з власним сприйняттям культурної традиції регіону львівського митця Василя Семенюка в контексті XXI століття. Зокрема, виявлено, що В. Семенюк послідовно розкриває специфіку візуальних практик, притаманних для різних культур та періодів. Окрім того, визначено специфіку архетипів, що є базовими для концептуально складової поезії Т. Шевченка. Здійснено аналіз особливостей символічного та художньо-стилістичного трактування графічних образів в ілюстраціях Василя Семенюка до «Кобзаря».

Ключові слова: фольклор, графічна мова, стилістика, художній аналіз.

Трохим Л. Ю. Графика Василя Семенюка: рецепция фольклорных образов в иллюстрациях к «Кобзарю». Исследованы особенности визуализации реминисценций украинских фольклорных образов и принципы нового композиционного отображения мотивов, инспирированных культурой этноса. Роль этнопсихологической составляющей определена нами как базовая для мелодики и специфичности вербальных структур в произведениях Т. Шевченко, что в своих графических композициях целостно и лаконично раскрывает В. Семенюк. Отмечено, что последний фактор является результатом длительных поисков и экспериментов в области композиции и линейно-пластической трактовки символических образов. Установлена взаимосвязь графического языка с индивидуальным восприятием культурной традиции львовского региона художником Василем Семенюком в контексте изобразительного искусства XXI века. В частности, выявлено, что

В. Семенюк последовательно раскрывает специфику визуальных практик, присущих различным культурам и периодам. Кроме того, определена специфика архетипов, которые являются базовыми для концептуально составляющей поэзии Т. Шевченко. Осуществлен анализ особенности символического и художественно-стилистического решения графических образов в иллюстрациях Василя Семенюка к «Кобзарю».

Ключевые слова: фольклор, графический язык, стилістика, художественный анализ.

Trokhym L. Vasyl Semeniuk's graphic art: Reception of folklore symbols in the pictures of "Kobzar". The peculiarities of visualization of Ukrainian folklore symbols reminiscence, the principles of new compositional exposure of Ukrainian ethnicity in the literary work have been investigated. Thus, the role of ethno-psychological component that we define as a base for both melody and specific of verbal structures in the works of Taras Shevchenko, in his graphic compositions integrally and concisely disclose V. Semenyuk. It is noted that the latter factor is a result of long searches and experiments in the field of composition and linear plastic interpretation of the symbolism of images. The interrelation of Lviv's graphic language artist Vasyl Semeniuk's own receptivity of cultural tradition of the region in the context of XXI century. In addition, the specific features of archetypes that are basic to the conceptual component poetry of Taras Shevchenko were defined. Besides, the article analyzes the peculiarities of symbolic and stylistic art interpretation of graphic images in the works of Vasyl Semeniuk's "Kobzar's". Ukrainian tradition to visualize the folk images of XX–XXI century is a complete artistic phenomenon, which has become a powerful basis for new forms of artistic expression in modern style of professional work. Based on archival sources, it is important to understand the Ukrainian artistic heritage and establish the characteristics inherent in the creative method of the artist Vasyl Semeniuk, in terms of artistic analysis that is the basis for the scientific study of the problem. It is necessary mediation of complex relationships between the artist, the artistic process, after all, the whole culture and spectator, reader and the recipients. The complex analysis of the path traversed during the XX–XXI centuries comprehensively reveals the artist's creative aspects of his art, visual art at the crossroads of new cultural paradigms. So important is the understanding of contemporary art based on folk background created by the man of our age in the context of experimental research. These definitions are combined, thereby setting the involvement of art to the socio-cultural and social issues, semantic component of which is a temporal relevance. The purpose of this article was to investigate and analyze Vasyl Semeniuk's works of art during the period of socialist realism counterweight and the period of Ukrainian independence. The peculiarity of Ukrainian graphic art, its understanding, formation of visual language and conceptual search became the basis of the theoretical component of the scientific research. Meanwhile, the relevance of our research caused by the fragmentation study of a specified problem in art literature. The artist interprets and reflects the symbolism of the image in the works of B.-I. Antonych, V. Symonenko, O. Olzhych and many others, where he raises

the problem of image creation, paying attention to such important components of the work as composition, culture of the picture, the harmony of the colors, the reproduction of the internal state and psycho-emotional characteristics of the characters. The artist does not illustrate what has been read, but with the help of his own means create the original works and generalized images inspired by the poetry. Also, it is important that the graphic developments Vasyl Semenyuk is a unique example of figurative language comprehension Ukrainian folk art in the context of the interpretation of the linear component, which is the purpose of the study of this article. Vasyl Semeniuk experiments with the form, using traditional and exclusively innovative elements in his compositions.

The peculiarities of visualization of Ukrainian folklore images allusions, the principles of a new compositional expression of Ukrainian ethnos in the works of the author. Thus, the role of ethno-psychological component is defined as a base for both melody and specific verbal structures in the works of Taras Shevchenko, which in his graphic compositions integrally and concisely discloses V. Semenyuk. It is noted that the latter factor is a result of long searches and experiments in the field of composition and the linear and plastic interpretation of the symbolism of images. The interrelation of graphic language with the perception of cultural traditions of Lviv region for an artist Vasyl Semeniuk in the context of the XXI century. In particular, it is shown that V. Semenyuk consistently reveals the specificity of visual practices that is inherent to different cultures and periods. In addition, the specific features of archetypes that are the basic for the conceptual component of Shevchenko's poetry were identified. The analysis of symbolic, artistic and stylistic interpretation of graphic images in the illustrations of Vasyl Semenyuk to "Kobzar" was also made.

Thus, we have analyzed how Taras Shevchenko's creativity influenced the appearance of intension and the way of its realization in the works of Vasyl Semeniuk. The artist belongs to the galaxy of artists who most fully and uniquely embodied in their work pioneering features and specificity of ethnopsychologism in art and culture of Ukraine.

In addition, intellectual, artistic and aesthetic ability of graphic sheets of Vasyl Semenyuk to "Kobzar" makes a brilliant interpretation of the works of the poet and author's depth of understanding of the problematics. The artist set the goal to create his own graphic interpretation of the images of "Shevchenko" and it was implemented as the result of years of work. It should be emphasized that in the graphic works of Vasyl Semenyuk consistently break elements inspired by ethnopsychological features of Taras Shevchenko's works as well as his interpretations of contemporary for the poet world culture.

With this aesthetic approach in the works of V. Semenyuk is integrally reflected figurative and thematic research in artistic practice of Taras Shevchenko.

It should be also emphasized that there is some affinity between V. Semenyuk and T. Shevchenko while talking about the search of visual expression, because both artists in their work kept arguing about the need for synthesis of national traditions and principles of world culture. This is mostly shown in coloristic features of symbols and interpretation of the composition.

In his texts the emotiveness and rhythm of the poetic line of Taras Shevchenko's work are perceptible, the author can transfer it with the help of the graphics language means. In the works of an artist it is easy to notice the source with which the artist worked. He also courageously and widely uses the achievements of folk art and iconography.

Keywords: *folklore, graphic language, stylistic art, artistic analyze.*

Постановка проблеми. Українська традиція у візуалізації фольклорних образів ХХ–ХХІ ст. — цілісне мистецьке явище, що стало потужним підґрунтям для вияву нових форм художнього стилю у сучасній професійній творчості. Спираючись на архівні джерела, важливим є осмислення мистецької української спадщини та встановлення характерних рис, властивих творчому методу художника Василя Семенюка, з точки зору художнього аналізу, що є базовим для наукового опрацювання проблематики. Адаже необхідним є посередництво у складних взаємозв'язках між художником, мистецьким процесом, зрештою, усією культурою, та глядачем, читачем, реципієнтами. Комплексний аналіз шляху, пройденого упродовж ХХ — початку ХХІ століть усебічно виявляє художника, мистецьких аспектів його творчості, візуальне мистецтво на перетині новітніх соціокультурних парадигм. Тому важливим є осмислення сучасного мистецтва базованого на фольклорному підґрунті, створеного нашим сучасником, у контексті експериментальних пошуків. Ці дефініції об'єднуються, тим самим встановлюючи причетність мистецтва до соціокультурної і громадської проблематики, змістовим складником якої є темпоральна актуальність.

Тому **метою пропонованої статті** є дослідження та художній аналіз творчості Василя Семенюка у період протипаги соцреалізму та у період незалежності України. Особливість розвитку українського графічного мистецтва, його осмислення, становлення візуальної мови та концептуальні пошуки стали базовими для теоретичної складової наукового дослідження.

У свою чергу актуальність нашого дослідження зумовлено фрагментарністю вивчення вказаної проблематики у мистецтвознавчій літературі. Митець інтерпретує та осмислює символіку образу у творах Б.-І. Антонича, В. Симоненка, О. Ольжича та багатьох інших, де порушує проблему творення образу, звертаючи увагу на такі важливі складові твору, як композиція, культура рисунка, гармонія кольорів, відтворення внутрішнього стану й психоемоційних особливостей персонажів. Митець не ілюструє прочитане, а власними засобами створює оригінальні твори та узагальнюючі образи_інспіровані поезією. Також, важливим є те, що графічні напрацювання Василя Семенюка є унікальним зразком осмислення образної мови українського народного мистецтва у контексті трактування лінійного компоненту, дослідження якого є метою пропонова-

В. Семенюк. Ілюстрації до «Кобзаря»

ної статті. Василь Семенюк експериментує з формою, використовуючи традиційні та принципово нові елементи у своїх композиціях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Станом на сьогоднішній день відсутнє окреме наукове дослідження присвячене висвітленню особливостей трактовки стилістики фольклорних, графічних образів у творчості Василя Семенюка, зокрема щодо ілюстрацій великого «Кобзаря» Тараса Григоровича Шевченка. Проте, в окремих публікаціях, було здійснено аналітичне опрацювання деяких аспектів творчості Василя Семенюка. Так, до комплексного дослідження образно-пластичних пошуків художника звертався дослідник Р. Яців у праці «Львівська графіка» [8: 120]. Саме тут, уперше, подано загальну характеристику стилістики графіки В. Семенюка та її контекстуальної ролі в мистецькому процесі Львова останньої третини ХХ ст. Також, роль осмислення традицій українського образотворчого мистецтва наголошена у неопублікованій праці В. Овсійчука «Росток від коріння» [3: 2].

Частково графічну творчість Василя Семенюка висвітлено у контексті особливостей візуалізації українського фольклору та літературної спадщини Б.-І. Антонича, О. Ольжича, В. Симоненка у статті Г. Хорунжої [6: 306].

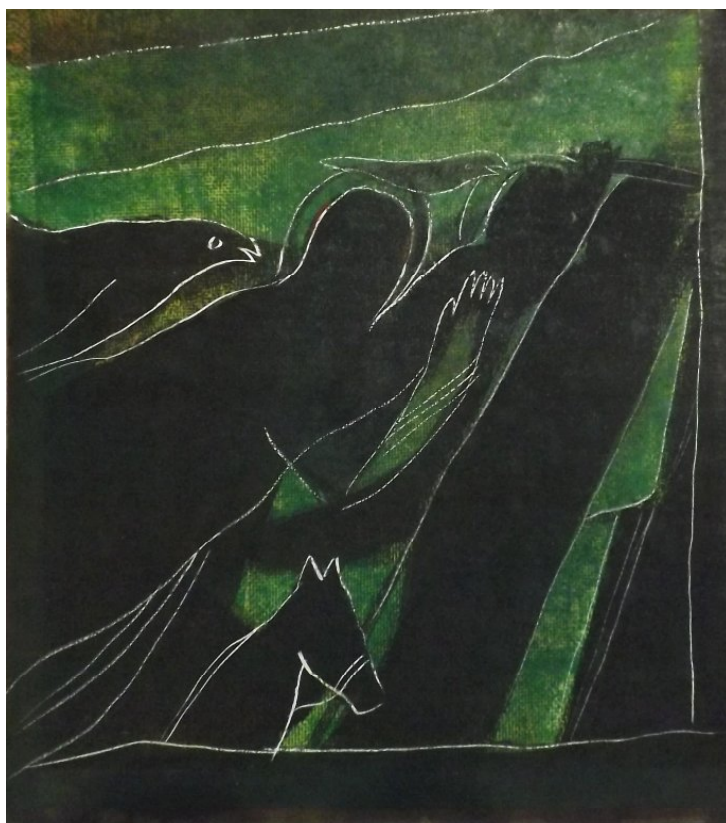
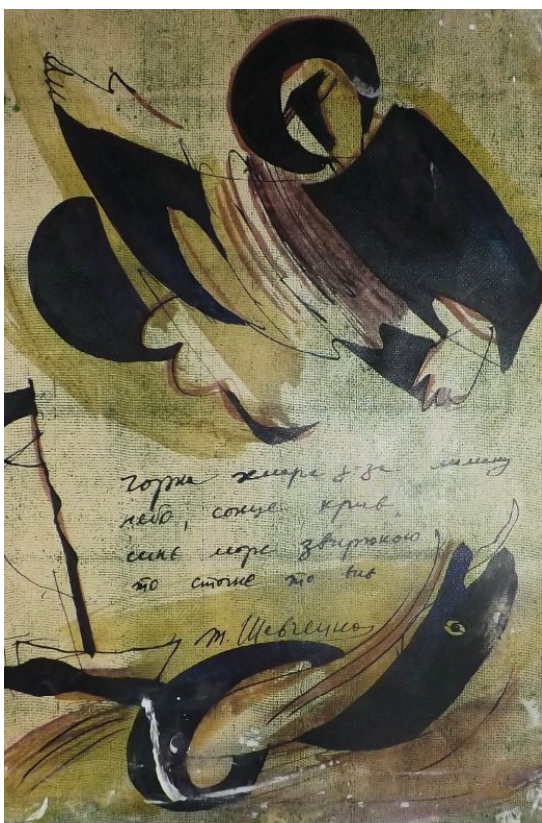
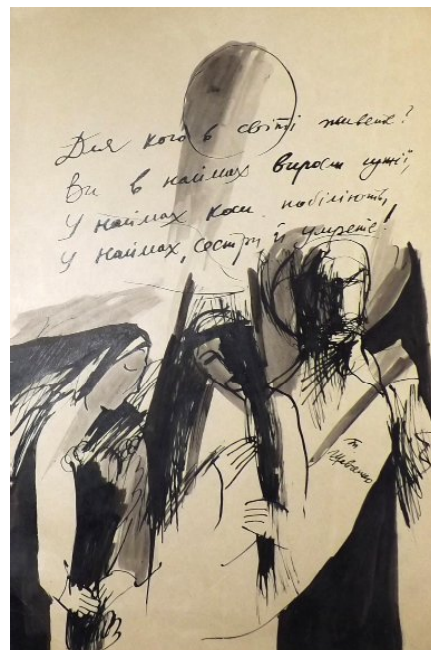
Актуальність дослідження сформована на підставі того, що у пропонованій статті вперше

аналізуються ілюстрації, створені художником з 2011 року, що присвячені «Кобзарю» Тараса Шевченка, у яких Василь Семенюк пропонує нові моделі образно-емоційного осмислення вербальних первнів.

Зв'язок із важливими науковими завданнями. Наукова стаття із власним розглядом прикладної проблеми – аналіз графічних творів на основі коментарів та задокументованого бачення самого митця – матиме і практичне значення для подальших досліджень його творчості.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для Василя Семенюка творчість Т. Шевченка була інспіруючим джерелом. Осмисливши вагомість результатів інтелектуальної діяльності Т. Шевченка, художник опублікує статті «Хто ж він» [4: 154–155] та «Перший «Кобзар» Т. Шевченка 1840 року, унікальний випадок, чи геніальна закономірність» [5: 360–365]. У цій статті проаналізовано передумови появи друкованого видання «Кобзаря» 1840 р., специфіку здійсненого автором укладення композиції книги, ілюстрації та вплив цензури на формат видання. Роль окремих персоналій у контексті авторських присвят та видавничого процесу появи «Кобзаря» 1840 р. Окрім того, аналізується специфіка здійснення наступних репринтних видань та встановлення автентичності тексту без додаткових цензурних коректив.

В. Семенюк. Ілюстрації до «Кобзаря»

Василь Семенюк ілюструє книгу «Шевченкове слово» В. Лизанчука, для якої створив двадцять графічних ілюстрацій, що сприяють встановленню ефективної комунікації реципієнта з твором. Художник осмислює всесвіт як екзистенційний простір і сприяє здійсненню ревізії цінностей, встановленню онтологічної вагомості «буденного». Візуальний образ докорінно змінено: він виражається через рисунки та тональні рішення. Укладені ахроматичні

плями поєднує із лінією, а динаміка композиційного задуму виходить за межі книги.

Також, значною роботою є проілюстрована поема «Сон» (28 композицій), де художником написано власну передмову та післямову. Книга буде видана у 2015 році. На цьому досвіді та осмисленні творчості Т. Шевченка, Василь Семенюк формує конструктивно-сюжетні, фольклорні інспірації до «Кобзаря».

У графічному доробку митця виокремлюється новий цикл, присвячений творчості Т. Шевченка, а саме — «Кобзарю». Художнику вдалось передати силу думки Т. Шевченка у власних ілюстраціях. Зв'язок є чітко вираженим, так як для творчості письменника Т. Шевченка та творчості художника Василя Семенюка органічно притаманним є український етнопсихологізм. Важливим для формування образу ілюстрацій є застосування текстуального наповнення, що максимально сприяє розкриттю ідеї. Кожен з «Кобзарів» є унікальним та не схожим один на одного. Відчувається образно-емоційне наповнення, діалог між глядачем та твором. Автор надає вагоме значення образам, вибудовує лірику-психологічну інтерпретацію розроблених типажів.

На сьогоднішній день є велика необхідність аналітичного огляду творчості художника Василя Семенюка, як невід'ємної частини історії українського мистецтва, зумовлене тим, що художник намагається змінити стереотип звичної передачі образів на власне бачення та має широкий простір для творчості, руйнуючи усталені соцреалістичні мистецькі традиції, замінює їх на українські — авангардні. В. Семенюк належить до генерації львівських митців — «восьмидесятників», творчість яких викристалізувалась «на гребені захоплення фольклором» [9: 103] в часи тоталітарного строю, коли було складно демонструвати індивідуальне бачення українського народного мистецтва. Незважаючи на це, художник зумів передати тематичне трактування графічного формотворення, що охоплює іконописні образи, фольклорно-побутові композиції з чітко виявленою лірикою народних міфопоетичних мотивів та інтерпретації на теми християнських свят. Це у Василя Семенюка досягається контурністю і локальністю плям, вмінням узгоджувати активні поєднання цих елементів між собою [7: 180–181]. Мистецтво для нього виходить на новий інтелектуальний рівень: не прагне імітувати і переосмислювати доквілля, а оперує знаками, символами, формуючи образ персоналізованого буття.

Особлива цінність митця — його талант, який ще в молодому віці сформував унікальну манеру трактовки власного стилю. Адже, Василь Семенюк навчався на відділі графіки Українського поліграфічного інституту ім. Івана Федорова (нині Українська академія друкарства), де темою дипломної роботи художника стала серія літографій за мотивами українських народних пісень про кохання. Вже у студентські роки подає до нашої уваги такі глобальні теми як єднання східної та західної України, застосовуючи поєднання елементів побуту та особливостей різних регіонів. Одяг, до прикладу, зображений у східній манері, а сам козак з рисами західними, зображений на гуцульській кладці, виводить українські народні пісні на природу, у простір.

Новаторською особливістю творчої манери митця у графічних роботах є поєднання лінійного

контурну й заповнення площин хроматичним або ахроматичним тоном. Емоційна наснаженість графічних робіт Василя Семенюка найбільшою мірою проявляється через ахроматичні контрасти, легкість, «віртуозність» ліній. Також, новацією є концептуальне поєднання лінії із словом Т. Шевченка. «Я хочу порозмовляти зі світом, поєднуючи слово та лінію, та донести любов до України», — говорить митець [2].

Художник працює у різних видах та техніках мистецтва — створює монументальні та станкові твори, ікони та книжкові ілюстрації. Тому й професійним дивуванням є те, наскільки художник відкриває себе різнобічно — від живопису на склі, про що зазначено у статті О. Шпак [3: 180]. У зазначеній праці дослідниця висвітлила основні тенденції розвитку професійного малярства на склі в Україні у другій половині ХХ — початку ХХІ століть, і, зокрема, описала особливу стилістику Василя Семенюка, для якої базовими є лінія та колір.

Для Василя Семенюка найбільш важливим у творчості є лінія. Лінія — суть усього. Свідомо відмовившись від академізму, митець застосовує лінію, міняючи людську уяву про світ. Своїми авангардними роботами художник прагне одного — підняти планку українського мистецтва до світового рівня. [1: 4–5]. Лінію трактує не лишень тонко й лірично, але й експресивно та насичено. Це і застосовано у першому варіанті «Кобзаря» Т. Шевченка.

Усього проілюстровано чотири версії книги «Кобзаря». У першому варіанті понад тисячу, у другому — кілька сотень. У третьому 65 композицій, а у четвертому — 102. Новизною та нестандартним рішенням художника та письменника Василя Семенюка став новий підхід до ілюстрування книги. Цю «гру» лініями застосував у першому варіанті «Кобзаря». Експресивна лінія ведеться безпосередньо у самій книзі по рядках поезії Т. Шевченка. Рафіновано-елегійне нюансування лінії, пластика, сюжети, що надає модерного характеру текстової складової. У порівнянні з іншими трьома варіантами, перший вирізняється ліричністю. Динаміка, рух, фольклорні мотиви, чим передає реальність певних асоціативних форм, що відображає дійсність українського життя та побуту, вносячи ритми сучасності та романтичності.

В основі творчості митця закладені складні розрахунки пропорцій, кольору, тону та пластики лінії. Це спостерігаємо у трьох наступних варіантах «Кобзаря». Змінений центр у роботах Василя Семенюка створює складні, конструктивні, довершені структури. Лаконізм у монументальних графічних композиціях створює виразних художній образ. Образ розп'ятого Христа, портрети Т. Шевченка, фігури ангелів, люди, кобзи, ознаки сільського хронотопу — всі вони набувають рис авторського осмислення. Кожна ілюстрація відзначається тонкою емоційною насиченістю та настроєм. Увага художника до творчості Т. Шевченка гармонійно

передає всі динамічні ритми у простір. З огляду на цей фактор, усі ілюстрації є експресивними, з характерним «гуцульським духом». Митець розглядає власні творчі напрацювання крізь призму часу, і зосереджує увагу на концепціях близьких до теорій авангарду, прагне розкривати внутрішню структуру і сутність речей, вивчаючи вимоги сучасності змінюючи їх світогляд. Актуалізує традицію, адже остання є невичерпним джерелом інтерпретації, з авторським осмисленням.

Станкові роботи, присвячені «Кобзарю», у третьому та четвертому варіантах є здебільшого ахроматичними. Тональні блоки створюють візуалізацію об'єму на площині з сюжетною канвою. Митець глибино переосмислює побут та онтологічне середовище героїв з особливим відображенням образних інтенцій національного колориту. Усе це виводить творчі напрацювання на високий європейський рівень; оригінальність робіт полягає у простоті (форма, ідея та зміст). Ілюстрації всі динамічні, герої волелюбні, сильні, з візуально виразними відображеннями внутрішнього світу. Персонажі, з українськими атрибутами, зокрема одягом, зачісками, поєднані у просторі та з природою. У графічних образах митець підкреслює і ще психоемоційну інтонацію — кохання, дружба, патріотизм. Це емоційне переживання разом із поетом виводить нас на нове розуміння творчості, що інтерпретувалося в новостворених ілюстраціях.

Всі композиції — експресивні з виразним підґрунтям вузлових тем книги — пластично демонструють осмислення вербальних структур, пов'язаних з ремінісценціями національного драматично-ліричного універсуму.

Висновки. Нами проаналізовано, як впливала творчість Т. Шевченка на виникнення задуму і спосіб його реалізації у творчості Василя Семенюка. Митець належить до плеяди тих діячів мистецтва, хто найбільш повно і своєрідно втілює у своїй творчості новаторські риси і специфіку етнопсихологізму мистецтва та культури України.

Окрім того, інтелектуальна і художньо-естетична здатність графічних аркушів Василя Семенюка до «Кобзаря» вносить в інтерпретацію творів геніального поета і глибину авторського осмислення проблематики. Митець поставив собі за мету створити власну графічну інтерпретацію Шевченкових образів, що було ним реалізовано за наслідками багаторічної праці. Варто наголосити,

що у графічних творах Василя Семенюка послідовно розривають елементи інспіровані як етнопсихологічними особливостями творчості Т. Шевченка, так і його інтерпретаціями сучасної для поета світової культури. Завдяки такому естетичному підходу у творах В. Семенюка цілісно відображено багатовекторність та полівимірність образно-тематичних пошуків у мистецьких практиках Тараса Шевченка.

Наголосимо на встановленій певній спорідненості В. Семенюка та Т. Шевченка також у площині пошуку візуальної виразності, адже обидва митці у своїх пошуках стверджували і стверджують про необхідність синтезу національної традиції та засад світової культури. Це, зокрема, розкрито у колористичному вирішенні, особливостях символіки та трактуванні композиції.

У роботах відчутна емоційність та ритм віршованого рядка творів Т. Г. Шевченка, які вміло передав засобами графічної мови Василь Семенюк. У творах митця дуже легко вгадується те джерело, з яким художник працював. Він сміливо й широко використовує здобутки народного мистецтва, а також іконопису.

Перспективи подальших досліджень. Пропонована стаття може стати частиною фундаментального дослідження української графіки останньої третини ХХ — початку ХХІ ст. в контексті образно-стилістичних інтерпретацій на прикладі творчості Василя Семенюка. Окрім того, тематика дослідження може бути розширеною за рахунок звернення до різних аспектів творчих напрацювань Василя Семенюка — характерного представника «етнографічної лінії» в українській графіці.

Література:

1. Габор В. Авангард — це лінія, це мій біль / В. Габор // Часопис «Просвіта». — Львів: стаття 1992. — С. 4–5.
2. Записала інтерв'ю Л. Трохим у В. Семенюка 07.05.2015 р.
3. Овсійчук В. Рісток від коріння [рукопис з архіву В. Семенюка]. — 2 с.
4. Семенюк В. Хто ж він / В. Семенюк // Часопис «Дзвін». — Вип. 8. — Львів: стаття 2014. — С. 154–155.
5. Семенюк В. Перший «Кобзар» Т. Шевченка 1840 р. Унікальний випадок, чи геніальна закономірність // Часопис «Рукотвір». — Львів, 2015. — С. 360–365.
6. Хорунжа Г. Особливості інтерпретації символіки та сакралізація образів у графічній творчості В. Семенюка / Г. Хорунжа // Вісник ЛНАМ. — Львів: ЛНАМ, 2010. — Вип. 21. — С. 306–313.
7. Шпак О. Малярство на склі професійних митців [Текст] / О. Шпак // СКІМ. — Львів: Наукова думка, 2011. — Вип. 11. — С. 180–181. — (Серія «Мистецтвознавство»).